

CYBERLEKCJE

3.0

Scenariusz lekcji

Relacje i tożsamość w sieci

NASK

 cyber
profilaktyka
NASK

Ministerstwo
Cyfryzacji

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Relacje i tożsamość w sieci

Scenariusz lekcji dla klas 1–3 szkół podstawowych

Scenariusz opracowany w ramach projektu „Działania wspierające nauczanie o cyberbezpieczeństwie”

Autorka scenariusza: Agata Arkabus, Bernardetta Czerkawska

Redakcja merytoryczna: Cyberprofilaktyka NASK (Dział Profilaktyki Cyberzagrożeń), Dział Budowania Świadomości Cyberbezpieczeństwa

Redakcja językowa, dostępność (WCAG): Emilia Troszczyńska-Roszczyk, Marta Danowska

© NASK – Państwowy Instytut Badawczy

Warszawa 2023

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne (CC BY-NC) 4.0 Międzynarodowe

NASK – Państwowy Instytut Badawczy

ul. Kolska 12

01-045 Warszawa

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Spis treści

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć	3
Informacje na temat zajęć	5
Cele ogólne powiązane z podstawą programową	5
Cele kształcenia – wymagania ogólne	5
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	6
Cele szczegółowe powiązane z podstawą programową	7
Kompetencje kluczowe	7
Cele zajęć w języku ucznia	8
Kryteria sukcesu dla ucznia/uczennicy:	8
Wskazówki do przeprowadzenia zajęć:	8
Metody/techniki pracy	8
Formy pracy	9
Środki dydaktyczne	9
Przebieg zajęć	10
Wprowadzenie	10
Część główna	11
Podsumowanie	13
Komentarz metodyczny	14
Uwagi do realizacji lekcji/zajęć	14
Sposoby oceniania	14
Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)	14
Bibliografia/netografia	15

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Temat: **Relacje i tożsamość w sieci**

Klasa: **1–3 szkoły podstawowej**

Czas realizacji: **2 x 45 minut**

Warto wiedzieć – wprowadzenie do zajęć

Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych wpływa na ich użytkowanie w różnych dziedzinach życia. Z dostępnych materiałów sieciowych oraz zaawansowanych funkcji edukacyjnych, rozrywkowych, informacyjnych korzystają już coraz młodsi odbiorcy Internetu.

Pierwszy kontakt z wirtualną rzeczywistością przypada średnio na 6–7 rok życia, a wiele badań wskazuje, że znaczna grupa dzieci rozpoczyna przygodę z nowymi technologiami jeszcze wcześniej (Bochenek, Lange, 2019). Technologia mobilna sprawia, że dzieci i młodzież bez opieki i dozoru osób dorosłych chcą być online w każdym miejscu i o każdej porze.

Media stają się wzorcem w wielu dziedzinach: sposobie zachowania, wypowiedania się, rozmawiania, stylu życia. Uczniowie powinni więc umieć odróżnić dobro od zła czy prawdę od fałszu. Powinni też rozpoznawać, czy treść, którą widzą, jest pozytywna czy negatywna z etycznego punktu widzenia.

Bardzo ważne jest więc, aby od najmłodszych lat uczyć dzieci odpowiedniej postawy i pozytywnych zachowań w obszarze korzystania z sieci.

Elementem wprowadzającym w etyczne zachowania w Internecie jest m.in. netykieta. Tworząc z uczniami katalog odpowiednich zachowań, zwracamy uwagę, że Internet nie jest anonimowym środowiskiem, w którym można zachowywać się nieodpowiednio i niekulturalnie.

Złudne poczucie anonimowości niejednokrotnie prowadzi do cyberprzemocy, czyli przemocy z użyciem technologii informacyjnych i komunikacyjnych (Internetu i telefonów).

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Jacek Pyżalski (2012, 2014) rozróżnia **agresję elektroniczną** (pojedyncze akty przemocy w sieci) i **cyberbullying** (działanie intencjonalne, trwające dłuższy czas, przed którym ofiara nie może się obronić). Do podstawowych form cyberprzemocy zaliczane są: wyzywanie, nękanie, straszenie, szantażowanie z użyciem sieci, publikowanie lub rozsyłanie w Internecie kompromitujących informacji, zdjęć, filmów, podszywanie się w cyberprzestrzeni pod kogoś wbrew jego woli, a także wykluczanie z grupy rówieśniczej online (np. poprzez usunięcie kogoś z grona znajomych na portalu społecznościowym).

Warto też podkreślić, że krzywdzące materiały mogą rozprzestrzeniać się w sieci z dużą szybkością i mieć większy zasięg niż jakiegokolwiek formy przemocy tradycyjnej. Zdarza się, że treści prześmiewcze i/lub kompromitujące daną osobę stają się wiralami (filmami, które w bardzo krótkim czasie docierają do wielu osób, stając się hitami sieci).

Co więcej, sprawcy, nie mając bezpośredniej informacji zwrotnej na temat potencjalnej reakcji ofiary, działają bez zahamowań lub w ogóle nie odbierają swojego zachowania jako formy krzywdzenia drugiego człowieka (Barlińska, Matecka, Świątkowska, 2018).

Ofiary cyberprzemocy mogą doświadczać negatywnych skutków oddziałujących na ich zdrowie psychiczne, mają wyższe ryzyko depresji, większą podatność na uzależnienie od alkoholu i/lub narkotyków, częściej doświadczają problemów z nauką, wreszcie mogą pojawić się u nich myśli lub próby samobójcze (United Nations Children's Fund, 2017).

Warto więc podczas zajęć edukacyjnych z uczniami wdrażać i przysposabiać ich do życia w cyfrowym środowisku, ale także zwracać uwagę na negatywne zachowania internautów oraz związane z tym konsekwencje. Wskazywanie pozytywnych postaw, przestrzeganie netykiety, uczenie szacunku do innych odbiorców treści internetowych to podstawowe zasady, które należy wdrażać już w pierwszym etapie nauczania.

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Informacje na temat zajęć

Cele ogólne powiązane z podstawą programową

Cele kształcenia – wymagania ogólne

II. W zakresie emocjonalnego obszaru rozwoju uczeń osiąga:

1. umiejętność rozpoznawania, rozumienia i nazywania emocji oraz uczuć innych osób; potrzebę tworzenia relacji;
3. umiejętność przedstawiania swych emocji i uczuć przy pomocy prostej wypowiedzi ustnej lub pisemnej, różnorodnych artystycznych form wyrazu;
6. umiejętność uświadamiania sobie uczuć przeżywanych przez inne osoby z jednoczesną próbą zrozumienia, dlaczego one występują, a także różnicowania form ich wyrażania w zależności od wieku.

III. W zakresie społecznego obszaru rozwoju uczeń osiąga:

1. umiejętność nazywania poznanych wartości, oceny postępowania innych ludzi, odwoływania się w ocenie do przyjętych zasad i wartości.

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Edukacja polonistyczna

1. Osiągnięcia w zakresie słuchania. Uczeń:

1) słucha z uwagą wypowiedzi nauczyciela, innych osób z otoczenia, w różnych sytuacjach życiowych, wymagających komunikacji i wzajemnego zrozumienia; okazuje szacunek wypowiadającej się osobie;

3) słucha z uwagą lektur i innych tekstów czytanych przez nauczyciela, uczniów i inne osoby.

2. Osiągnięcia w zakresie mówienia. Uczeń:

1) wypowiada się płynnie, wyraziście, stosując adekwatne do sytuacji techniki języka mówionego: pauzy, zmianę intonacji, tempa i siły głosu.

3. Osiągnięcia w zakresie czytania. Uczeń:

1) wyodrębnia postacie i zdarzenia w utworach literackich, ustala kolejność zdarzeń, ich wzajemną zależność, odróżnia zdarzenia istotne od mniej istotnych, postacie główne i drugorzędne; wskazuje cechy i ocenia bohaterów, uzasadnia swą ocenę, wskazuje wydarzenie zmieniające postępowanie bohatera, określa nastrój w utworze.

4. Osiągnięcia w zakresie pisania. Uczeń:

1) pisze odręcznie, czytelnie, płynnie, zdania i tekst ciągły, w jednej linii.

V. Edukacja plastyczna

2. Osiągnięcia w zakresie działalności ekspresji twórczej. Uczeń:

7) wykonuje prace i impresje plastyczne, jako formy przekazania i przedstawienia uczuć, nastrojów i zachowań.

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

VII. Edukacja informatyczna

5. Osiągnięcia w zakresie przestrzegania prawa i zasad bezpieczeństwa.

Uczeń:

2) rozróżnia pożądane i niepożądane zachowania innych osób (również uczniów) korzystających z technologii, zwłaszcza w sieci Internet.

XIII. Etyka

1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia podstawowych zasad i pojęć etyki.

Uczeń:

4) odkrywa, że jego wybór rodzi konsekwencje, które dotyczą jego samego.

Cele szczegółowe powiązane z podstawą programową

Uczeń:

- słucha czytanego przez nauczyciela opowiadania;
- potrafi scharakteryzować zachowanie bohaterów literackich oraz nazwać wyrażane przez nich emocje;
- zna zagrożenia związane z posługiwaniem się komunikatorem internetowym;
- bezpiecznie korzysta z technologii informacyjno-komunikacyjnych w sytuacjach pozaszkolnych;
- poprawnie redaguje zdania w mowie i piśmie.

Kompetencje kluczowe

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje językowe;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie uczenia się.

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Cele zajęć w języku ucznia

- Dowiem się, jakie skutki ma hejt w Internecie.
- Poznam zasady wyrażania swojej opinii w Internecie w sposób bezpieczny i kulturalny.

Kryteria sukcesu dla ucznia/uczennicy:

1. Potrafię wyjaśnić dwa skutki niezachowania sekretu w Internecie.
2. Potrafię sformułować dwa przykłady wsparcia kolegi lub koleżanki, który/a doświadczył/a hejtu.
3. Uzasadniam ważność trzech zasad netykiety.

Wskazówki do przeprowadzenia zajęć:

- Lekcja jest oparta na dwóch rutynach widocznego myślenia. Warto poświęcić na te etapy więcej czasu, żeby zachęcić dzieci do refleksji.
- ROZSZERZENIE: w ramach pracy praktycznej dzieci mogą wykonać swoje emotki w programie [piZap - darmowy edytor zdjęć online - zabawny edytor efektów fotograficznych](#). Warto wówczas zorganizować zajęcia w pracowni komputerowej, alternatywnie pracować na tablicy interaktywnej.

Metody/techniki pracy

- opowiadanie;
- zabawa dydaktyczna;
- pogadanka;
- dyskusja;
- rutyny krytycznego myślenia – rutyna POMYŚL-ZNAJDŹ PARĘ, PODZIEL SIĘ oraz POCZĄTEK-ŚRODEK-KONIEC;
- metoda praktyczna.

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Formy pracy

- indywidualna;
- praca w parach.

Środki dydaktyczne

- [opowiadanie „Sekret w Internecie”](#);
- [karta pytań dla każdego ucznia](#);
- skrzyneczka, pojemnik na karteczki;
- film Sieciaki.pl – [„Zasady bezpiecznego korzystania z Internetu: Szanuj innych w sieci”](#);
- tablica, ekran, głośniki, komputer do odtworzenia filmu;
- [zdjęcie do przyklejenia/przyczepienia na tablicy](#);
- dymki dialogowe – dla każdego ucznia/uczennicy;
- [infografika „Netykieta”](#);
- kredki, przybory do pisania.

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Przebieg zajęć

Wprowadzenie

1. Nauczyciel stara się wprowadzić atmosferę tajemniczości.
Chodzi po klasie, zastanawia się nad jakimś problemem. Po pewnym czasie zwraca się do dzieci: Chciałabym zdradzić wam pewien sekret. Ale nie wiem, czy powinnam. Tak się zastanawiam... Czy można dzielić się sekretem z innymi osobami... A wy co o tym myślicie?
2. Nauczyciel zachęca dzieci do swobodnych wypowiedzi.
Zadaje pytania pomocnicze:
 - Co to jest sekret?
 - Co może być sekretem?
 - Czy powierzono wam kiedyś jakiś sekret?
 - Czym może być sekret w Internecie?
 - Czy zdarzyło się wam, że ktoś ujawnił waszą tajemnicę?
3. W dalszej kolejności nauczyciel rozdaje dzieciom kartę (anonimową) z pytaniem: Jak byś się czuł/a, gdyby ktoś ujawnił twoją tajemnicę?
Uczniowie pracują w ciszy, a po wykonaniu polecenia wrzucają kartki do skrzyneczki lub innego pojemnika.

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Część główna

1. Nauczyciel zaprasza uczniów do wysłuchania opowiadania „[Sekret w Internecie](#)”
2. Nauczyciel prosi uczniów, aby zastanowili się nad problemem zachowania bohaterów opowiadania. Na tablicy zapisuje poszczególne osoby: Julia, Marta, koleżanki i koledzy z klasy.
3. Zadaniem dzieci jest podanie i nazwanie emocji, które mogły towarzyszyć bohaterom opowiadania (np. określeniami: smutna, złośliwa, zrozpaczona, zazdrosny, załamany itp.) i próba uzasadnienia swoich wyborów.
4. Nauczyciel zwraca uwagę, że Internet jest miejscem, gdzie informacje bardzo szybko się rozprzestrzeniają. Podkreśla, że nie wszyscy w Internecie są zawsze mili i uczciwi. Zaprasza uczniów do obejrzenia filmu Sieciaki.pl „[Zasady bezpiecznego korzystania z Internetu: Szanuj innych w sieci](#)”.
5. Rutyna widocznego myślenia POMYŚL-PRZEDYSKUTUJ W PARZE-PODZIEL SIĘ – nauczyciel prosi uczniów, by każdy sam zastanowił się nad odpowiedziami do pytań:
 - co to jest hejt? Co to znaczy, że ktoś kogoś hejtuje w Internecie?
 - jaka jest różnica między wyrażeniem negatywnej opinii a hejtem?

Następnie nauczyciel łączy uczniów w pary i prosi o przedyskutowanie pomysłów.

Po kilku minutach nauczyciel zaprasza do wyrażenia swoich opinii na forum klasy.

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

6. Rutyna krytycznego myślenia POCZĄTEK-ŚRODEK-KONIEC.
 - 1) Nauczyciel wiesza na tablicy ilustrację przedstawiającą zasmuconego chłopca. Jest to **środek historii** – chłopiec zamieścił swoją relację z przechodzenia popularnej gry komputerowej na YouTube. Teraz czyta komentarze.
 - 2) Praca w parach - **Co było wcześniej?** – nauczyciel prosi uczniów o wskazanie zdarzeń, które mogły mieć miejsce na 5 minut przed zrobieniem tego zdjęcia. Następnie zaprasza uczniów do podzielenia się pomysłami na forum klasy.
 - 3) **Koniec.** Nauczyciel rozdaje uczniom okienka dialogowe i prosi o dokończenie tej historii, napisanie do chłopca słów wsparcia. Wypowiedzi uczniów nauczyciel przykleja na tablicy obok zdjęcia chłopca.
7. Nauczyciel zwraca uwagę, że nasze komentarze w Internecie mogą sprawiać przykrość innym osobom, ale mogą też być powodem do radości. Zaznacza, że także w sieci ludzie powinni być dla siebie uprzejmi i kulturalni. Prezentuje uczniom [infografikę „Netykieta”](#).
8. Łączy uczniów w pary. Każda para dostaje do omówienia inną zasadę (mogą się powtarzać). Uczniowie dyskutują: dlaczego ta zasada jest ważna. Następnie nauczyciel prosi o zaprezentowanie opinii par.

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Podsumowanie

1. Nauczyciel prosi dzieci o wylosowanie jednej karteczki ze skrzyneczki, w której umieszczono odpowiedź na pytanie z początku lekcji. Uczniowie po cichu czytają propozycje, a następnie przypominają sobie opowiadanie, którego wysłuchali na początku zajęć.
2. Rutyna widocznego myślenia POMYŚL-PRZEDYSKUTUJ W PARZE-PODZIEL SIĘ. Nauczyciel prosi dzieci, aby każde wymyśliło pozytywne zakończenie historii albo podało rozwiązanie, które wpłynie korzystnie na losy bohaterów.
3. Następnie łączy uczniów w pary i prosi o opowiedzenie o swoich pomysłach i wybranie najskuteczniejszego ich zdaniem. Potem pary prezentują swoje pomysły na forum klasy.
4. Uczniowie na wylosowanych karteczkach rysują wesołe emotikony, które mają wyrazić pozytywne emocje i wsparcie w stosunku do drugiej osoby.
5. Na koniec lekcji nauczyciel prosi uczniów o zastanowienie się nad pytaniem: co by było, gdyby wszyscy przestrzegali zasad netykiety? – swobodne wypowiedzi uczniów są podsumowaniem zajęć.

Komentarz metodyczny

Uwagi do realizacji lekcji/zajęć

Tematy związane z wyrażaniem własnych emocji oraz określaniem stanów emocjonalnych innych osób to bardzo poważne zagadnienia, także dla dzieci w młodszym wieku szkolnym. Często dzięki aktywności plastycznej dzieci mogą wyrazić swoje uczucia, które trudno im opisać słowami.

Można więc w ramach zadania dodatkowego poprosić o narysowanie ilustracji do wysłuchanego opowiadania bądź zilustrowanie własnego zakończenia historii.

Sposoby oceniania

Ocenie podlegają:

- ćwiczenia pisemne wykonywane podczas lekcji;
- aktywność podczas lekcji;
- odpowiedzi na pytania;
- zadania wykonywane podczas lekcji;
- udział w zadaniach grupowych.

Praca z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE)

Podczas omawiania opowiadania oraz poruszania tematów związanych z wyrażaniem emocji należy zwrócić szczególną uwagę na uczniów bardzo wrażliwych oraz niedostosowanych społecznie, okazać im wsparcie oraz chęć udzielenia pomocy podczas wykonywania zadań.

CYBERLEKCJE 3.0

Relacje i tożsamość w sieci

Bibliografia/netografia

- Cyberprofilaktyka NASK, (b.r.), [„Porady na piątkę emoji – wyraż siebie”](#) [online, dostęp z dn. 28.06.2023].
- Barlińska J., Małecką A., Świątkowska J., (2018), „Cyberbezpieczeństwo. Charakterystyka, mechanizmy i strategie zaradcze w makro i mikro skali. Monografia”, Warszawa: Texter.
- Bochenek, M., Lange, R., (2019), [„Nastolatki 3.0. Raport z ogólnopolskiego badania uczniów”](#), Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy [online, dostęp z dn. 28.06.2023].
- Borkowska A., (2019), [„Cyberprzemoc włącz blokadę na nękanie. Poradnik dla rodziców”](#), Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy [online, dostęp z dn. 28.06.2023].
- Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, (2018), film Sieciaki.pl [„Zasady bezpiecznego korzystania z Internetu: Szanuj innych w sieci”](#) [online, dostęp z dn. 28.06.2023].
- Ołtarzewski E., (2018), „Gimnastyka mózgu: pielęgnowanie pozytywnych relacji”, „Życie Szkoły” nr 5, s. 24–29.
- Pyżalski J., (2012), „Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży”, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Pyżalski J., (2014), „Elektroniczna agresja rówieśnicza – ustalenia empiryczne ostatniej dekady”, [w:] „Uzależnienia behawioralne i zachowania problemowe młodzieży. Teoria. Diagnoza. Profilaktyka. Terapia”, Jarczyńska J. (red.), Bydgoszcz: Wydawnictwo UKW, s. 33–47.
- Rywczyńska A., Wójcik Sz. (red.), (2019), [„Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży online”](#), Warszawa: NASK – Państwowy Instytut Badawczy, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę [online, dostęp z dn. 28.06.2023].